

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-322-5-23>

УДК 658:338.246

Оксана ЯРЕМЕНКО

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0003-3643-3230>

e-mail: Yaremvo2@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ: КОМПЛАЄНС ПІДХІД

У статті проаналізовано стан економічної безпеки вітчизняних підприємств в умовах військового стану, визначено основні загрози їх діяльності, окреслено основні прямі та опосередковані наслідки впливу активних бойових дій на забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. Визначено необхідність зміни підходів до забезпечення їх ефективного функціонування, а саме обґрунтовано доцільність використання комплаєнс підходу на підприємствах промисловості щодо функціонування досягнення сталого розвитку промислового підприємства, досягненні системи цілей (соціальних, економічних, екологічних тощо). Встановлено, що прибуток як кінцева мета діяльності втрачає пріоритетне значення. Він стає лише однією з економічних цілей і виконує функціональне завдання засобу досягнення системи цілей підприємства. При відбудові і трансформації розвитку підприємства важливого значення набувають не тільки традиційні складові (економічна, соціальна, екологічна), але й показники економічної безпеки. Можливим підходом до ідентифікації безпекової складової є врахування важливого чинника – комплаєнс-безпеки, використання якої на рівні підприємства визначає захищеність життєво важливих його інтересів від зовнішніх і внутрішніх порушень нормативних правових актів, стандартів, установчих і внутрішніх документів підприємства шляхом визначення, оцінки та максимального зменшення (усунення) комплаєнс-деструкторів.

Ключові слова: економічна безпека, комплаєнс підхід, система цілей, комплаєнс безпека, деструктори

Oksana YAREMENKO

Khmelnitskyi National University

FEATURES OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY PROVISION: COMPLIANCE APPROACH

The article analyzes the state of economic security of domestic enterprises under martial law, identifies the main threats to their activity, outlines the main direct and indirect consequences of the influence of active hostilities on ensuring the economic security of economic entities. The need to change approaches to ensuring their effective functioning is determined, namely the expediency of using a compliance approach at industrial enterprises regarding the functioning of achieving sustainable development of an industrial enterprise, achieving a system of goals (social, economic, environmental, etc.) is substantiated. It was established that profit, as the ultimate goal of activity, loses its priority value. It becomes only one of the economic goals and fulfills the functional task of a means of achieving the system of enterprise goals. Not only traditional components (economic, social, environmental), but also indicators of economic security become important during the reconstruction and transformation of the development of the enterprise. A possible approach to the identification of a security component is to take into account an important factor - compliance-security, the use of which at the enterprise level determines the protection of its vital interests from external and internal violations of regulatory legal acts, standards, founding and internal documents of the enterprise by means of identification, assessment and maximum reduction (elimination) of compliance destroyers.

Keywords: economic security, compliance approach, goal system, compliance security, destructors

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Безпека економічних суб'єктів та процесів характеризується значною кількістю політичних, правових та економічних система та механізмів, які спрямовані на захист власних економічних інтересів. Умови воєнного стану актуалізують питання забезпечення економічної безпеки на підприємствах, що обумовлюються не лише чинниками конкуренції, динамікою впливу зовнішнього та внутрішнього середовищ, але й зростанням дії факторів непереборної сили, *тобто надзвичайних і невідворотних обставин* за даних умов здійснення господарської діяльності (тобто форс-мажорні обставини). Війна в Україні внесла корективи в діяльність підприємств: загроза ракетних ударів, що мають наслідком отримання значних збитків через ворожі прильоти, проблеми з наявністю та постачанням сировини, електроенергії, труднощі релокації, відтік кадрів закордон тощо. Таким чином, забезпечення економічної безпеки підприємства набуває нового поштовху у дослідженнях, які стають унікальними, зважаючи на їх функціонування в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Поняття безпеки розглядається вченими та науковцями на всіх рівнях: міжнародному, дипломатичному, державному, регіональному, на рівні підприємства, окремого працівника чи особи.

Серед дослідників, роботи яких були присвячені питанням безпеки, можна виділити Т. Васильціва, О. Воронкова, О. Грибнінко, М. Денисенко, Я. Жаліла, Г. Козаченко, А. Мазаракі та ін. Проблеми економічної безпеки представлені у працях провідних зарубіжних науковців, а саме, Л. Анаїї, Н. Блум,

П. Банн, П. Мізен, П. Хавлік, Я. Селфін та інші. Дослідження економічної безпеки підприємств в контексті галузевих та локальних підприємницьких структур залишається предметом активного наукового дискурсу.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Проте, поява принципово нових викликів щодо забезпечення економічної безпеки суб'єктів в умовах воєнного стану, потребує перегляду існуючих підходів та напрямків забезпечення та підтримки стабільного безпекового стану суб'єктів господарювання.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження теоретико-методичних та методологічних засад забезпечення економічної безпеки підприємства та обґрунтування системи її комплексної оцінки за сучасних умов функціонування.

Виклад основного матеріалу

Відповідно до даних Київської школи економіки, за час війни сума прямих збитків, завданих інфраструктурі України через повномасштабне вторгнення РФ, оцінюється у \$150,5 млрд, з яких \$55,9 млрд – втрати житлового фонду (на серпень 2023 року) [1]. За підрахунками дослідників, найбільшу частку у загальному обсязі збитків складають втрати житлового фонду — \$55,9 млрд, враховуючи збитки приблизно \$1 млрд від затоплень та руйнувань житлових будинків внаслідок підриву Каховської ГЕС.

На другому місці за сумою збитків сфера інфраструктури (транспортна, залізнична інфраструктура, дорожнє господарство, авіаційна галузь та портова галузь) — \$36,6 млрд.

Втрати активів бізнесу оцінюються на рівні \$11,4 млрд. Наголошується, що від початку війни пошкоджено або зруйновано щонайменше 426 великих й середніх приватних підприємств та держкомпаній, проте кількість зруйнованих підприємств може бути суттєво вищою, оскільки наразі немає інформації про об'єкти на тимчасово окупованих територіях [2].

Отже, зважаючи на наведені дані, можна окреслити основні прямі та опосередковані наслідки впливу активних бойових дій на забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. А саме: фізичне знищення значної частини вітчизняного промислового потенціалу, в тому числі підприємств стратегічного значення; руйнування об'єктів дорожньої, інженерно-технічної, соціальної, комунальної інфраструктури, існування важкопередбачуваної загрози пошкодження електротехнічних, комунікаційних та інших мереж критичного забезпечення промислових підприємств регіонів України; розрив логістичних ланцюгів; зростання вартості логістичних послуг, виникнення проблем у здійсненні експортних операцій; зростання вартості імпортованих складових у товарному виробництві, кризові явища ринку праці (в тому числі зниження кількості висококваліфікованих фахівців, значна частка яких була релокована); призупинення фінансування державою програм розвитку, внаслідок вимушеного перерозподілу бюджетних коштів на користь сектору національної безпеки; загострення кризових явищ у енергетиці (що спричинено руйнуванням виробничого та інфраструктурного забезпечення даного сектору економіки та інтенсифікацією глобальної енергокризи); зростання облікової ставки, та ріст вартості кредитних ресурсів та зменшення їх доступності для підприємницького сектору; неможливість залучення іноземного капіталу, обмовлена критичним рівнем ризикованості в умовах воєнного стану, що унеможливило активізацію інвестиційно-інноваційної діяльності.

До опосередкованих наслідків, що відображають реакцію підприємницьких структур та відповідного економічного середовища в умовах воєнного стану, можна віднести наступні: трансформація управлінських підходів з метою забезпечення гнучкості та оперативності прийнятих рішень, заснованих переважно на ситуативному підході; зміна виробничої програми підприємств та кількісної структури асортиментних позицій продукції на користь стандартизованих товарів, що володіють високим попитом; активізація соціально відповідальних ініціатив суб'єктів підприємництва у частині надання гуманітарної допомоги, ресурсної та фінансової підтримки збройних сил; ріст потреби підприємств у операційному капіталі; посилення існуючих тенденцій до застосування дистанційних форм трудової зайнятості, зміна внутрішнього трудового розпорядку з метою забезпечення фізичної безпеки персоналу; послаблення податкового тягаря, внаслідок зменшення податкових ставок та дерегуляції контрольних функцій держави у сфері здійснення контрольно-ревізійних процедур та податкових перевірок; необхідність застосування гнучкої системи ціноутворення, що супроводжується істотним скороченням рівня рентабельності підприємств як реакція на різке падіння платоспроможного попиту; складнощі організації процесу релокації бізнесу, пов'язані із високою вартістю транспортних послуг, необхідністю формування нових промислових зв'язків, проблемами переміщення персоналу та пошуку нових виробничих майданчиків [3].

Складна внутрішня та зовнішня економічна ситуація в Україні потребує того, щоб дбати про своє майбутнє, вибудовуючи стратегії сталого розвитку економіки на перспективу. В сучасних геополітичних та економічних умовах роботи реального сектору економіки неможливо обійтися без ідентифікації причин та наслідків процесу дослідження кризових проявів, виявлення позитивних та негативних чинників, які стимулюють або гальмують відновлення та розвиток національної економіки в цілому та промислових підприємств зокрема.

За будь-яких умов функціонування досягнення сталою розвитку промислового підприємства знаходить своє відображення в досягненні системи цілей (соціальних, економічних, екологічних тощо). При цьому прибуток, як кінцева мета діяльності втрачає пріоритетне значення. Він стає лише однією з економічних цілей і виконує функціональне завдання засобу досягнення системи цілей підприємства. При відбудові і трансформації розвитку підприємства важливого значення набувають не тільки традиційні складові (економічна, соціальна, екологічна), але й показники економічної безпеки. Можливим підходом до ідентифікації безпекової складової є врахування важливого чинника – комплаєнс-безпеки.

У загальноживаному значенні термін “compliance” (комплаєнс) походить від англійського дієслова “to comply” та означає згоду, відповідність. У даному контексті поняття «комплаєнс-безпека» враховує зміст як безпосередньо терміну «комплаєнс», так і терміну «економічна безпека», як міру захищеності найбільш важливих результатів роботи та інтересів підприємства від різного роду комплаєнс-порушень та досягнення сталою інноваційного розвитку як промислових підприємства, так і всієї економіки країни. Введення в науковий обіг цього поняття дозволяє промисловим підприємствам в максимальній мірі сконцентруватися на подоланні таких негативних явищ, притаманних українській економіці, як корупція, шахрайство, відмивання грошей та фінансування тероризму, порушенні законодавчих і нормативних актів, положень корпоративної етики тощо [4]. Отже, концепція комплаєнс означає спостереження за виконанням чогось. Використання терміну комплаєнс-безпека на рівні підприємства визначає, насамперед, захищеність життєво важливих його інтересів від зовнішніх і внутрішніх порушень нормативних правових актів, стандартів, установчих і внутрішніх документів підприємства шляхом визначення, оцінки та максимального зменшення (усунення) комплаєнс-деструкторів.

Як напрям діяльності комплаєнс спрямований на досягнення такого рівня взаємодії між суб'єктом господарювання, його клієнтами, контрагентами, партнерами та працівниками, коли ці відносини характеризуються справедливістю, взаємною довірою та співпрацею, наміром не допустити конфлікту інтересів, а також дотримуватися норм застосовного законодавства та положень внутрішніх нормативних актів та розпорядчих документів організації.

Комплаєнс формує фундамент контролю будь-якої організації, що завжди функціонує за тими чи іншими правилами. В цьому сенсі він розглядається як обов'язкова складова системи управління, однією з важливих частин якої є система внутрішнього контролю [5]. Натепер визначено декілька методичних підходів до побудови системи комплаєнс-контролю, а саме, сегментарний, який передбачає здійснення контролю за видами діяльності, що супроводжуються високим рівнем ризику, та деталізований, що передбачає здійснення контролю за окремими видами продукції чи послуг підприємства. Як перший, так і другий підходи мають певні переваги та, водночас, не позбавлені недоліків. Система комплаєнс-контролю передбачає запровадження відповідних заходів, які допоможуть досліджувати, аналізувати, проводити відповідну оцінку деструктивних чинників і створювати заходи відповідного реагування. Таким чином, основу комплаєнсу становлять законодавство (національне, іноземне, міжнародне); внутрішні правила поведінки (політики, етичні кодекси, стандарти тощо); індивідуальні правочини (договори, угоди з контрагентами, клієнтами тощо); судова практика й практика інших компетентних державних органів; бізнес-етика й ділові звичаї.

Особливістю вибору системи комплаєнс-контролю обумовлюються особливостями як кожного конкретного підприємства, так і зовнішнього середовища його функціонування (мікро- і макрорівня). На вибір і ухвалення рішення щодо моделі системи комплаєнс-контролю має вплив комплаєнс-ціна, основою при розрахунку якої вважається ризик-апетит (розглядається як прийнятне співвідношення між рівнем ризику та дохідності або як збільшення вартості підприємства, скориговане на ризик), який встановлює максимальний рівень залишкового ризику, який може прийняти компанія без загрози власному існуванню.

Порядок оцінки ризик-апетиту передбачає: розгляд діяльності підприємства у вигляді окремих бізнес-процесів (наприклад: відносини з контролюючими органами; участь у державних закупівлях; відносини з постачальниками та контрагентами тощо), в кожному з яких виділити складові елементи (підпроцеси); визначення осіб, що реалізують кожний конкретний бізнес-процес і підпроцес («власників процесу»), а також осіб, які здійснюють незалежний контроль за реалізацією таких процесів («контролерів») (наприклад: погодження рішень з керівником іншого відділу, юристом, бухгалтером; візування документів тощо); визначення ступеня ризику для кожного бізнес-процесу та підпроцесів, при реалізації яких виникнення правопорушень є найбільш імовірним [6, с. 104].

Окрім ризик-апетиту важливим фактором є толерантність до ризику – додаткова величина залишкового ризику, яку підприємство готове прийняти за умови вжиття заходів із мінімізації ризику [7].

Тому «ризик-апетит з максимальним значенням толерантності до ризику є межею ризику – максимальним рівнем залишкового ризику, який може прийняти на себе підприємство без загрози його існуванню. Зона неприйнятної ризику починається із значення ризику (рівня втрат), що перевищує значення межі ризику [8, с. 128].

Як відомо, комплаєнс-ризик найчастіше використовується у банківській сфері, проте практика застосування комплаєнс-небезпеки може бути застосована у роботі промислових підприємств та спрямовуватись до контролю, забезпечення виконання законів, положень, професійних стандартів та

внутрішніх правил, очікувань і негативних наслідків діяльності підприємства, а також вирішення проблем, що виникають через це; забезпечення регулювання прозорості корпоративних операцій, економічне і ефективне використання ресурсів для виконання програми діяльності підприємства; створення умов для етичних корпоративних операцій, запобігання корупційних ризиків за всіма напрямками діяльності підприємства та інше.

Побудова ефективної роботи з управління комплаєнс-безпекою потребує проведення оцінки факторів, що впливають на її рівень. Узагальнюючи напрацювання науковців і практиків, можна визначити існування кількох основних параметрів для оцінки комплаєнс-безпеки: обсяг і вагомість порушення або невідповідності. Вагомість визначається за допомогою проведення сумарного аналізу змісту порушення, частоти порушень і суми проведеної операції / штрафу. Такий аналіз буде більш повноцінний і об'єктивний, якщо проводити його з врахуванням поточних і ретроспективних подій або даних; наявність процедур внутрішнього контролю; способи і ефективність доведення до відома керівництва та персоналу політики та процедур з управління комплаєнс-безпекою; надання підрозділами своєчасної та повної інформації про події, що сприяють виникненню загрози або небезпеки, тобто наявність ефективного інформаційного обміну. Процес управління комплаєнс-безпекою має циклічний характер та включає ідентифікацію; оцінку; контроль; моніторинг [9, с. 200] накопичення інформації (формування бази даних), розробка і ухвалення рішень.

Для розв'язання багатокритеріальних задач формалізації узагальнених показників використовуються різні методи їх побудови. Одним з найбільш відомих методів є використання узагальненої функції бажаності Е. Харрінгтона, яка виникла внаслідок спостережень за реальними рішеннями експериментаторів та має такі корисні властивості, як безперервність, монотонність і гладкість [10]. В основу побудови узагальненої функції бажаності Е. Харрінгтона покладена ідея попереднього перетворення (нормування) всіх розмірних показників в безрозмірні показники якості (функції бажаності), які змінюються від нуля (дуже погана якість) до одиниці (висока якість), тобто натуральні значення окремих показників перетворюються у безрозмірні за одиничною шкалою бажаності [11]. Безпосередньо функції бажаності є такими залежностями: 1) двобічні (коли відхилення показника від його оптимального значення в будь-який бік призводять до зниження якості); 2) однобічні зростаючі (коли якість зростає під час зростання показника); 3) однобічні спадні (коли якість зростає під час зниження показника). Методика підбору функцій бажаності всіх трьох вищевказаних типів була запропонована Е. Харрінгтоном. Згідно з цією методикою для двосторонньої залежності після попереднього визначення мінімального y_{\min} і максимального y_{\max} значень показника, які відповідають дуже низькій якості (не більше 5%), відповідна функція бажаності має такий вигляд [11, 12]:

$$Y_i = \exp\{-|y'_i|\}$$

y'_i – безрозмірна величина, яка визначається за формулою:

$$y'_i = \frac{2y_i - (y_{\max} + y_{\min})}{y_{\max} - y_{\min}}$$

У зв'язку з симетричністю цієї функції бажаності оптимальне значення показника визначається як середнє арифметичне мінімального y_{\min} і максимального y_{\max} його значень.

Показник n визначає форму кривої, для його визначення необхідно мати ще одне значення показника y_0 , за якого відома оцінка якості Y_0 :

$$n = \frac{\ln \ln Y_0^{-1}}{\ln y_{i0}}$$

Односторонні залежності Е. Харрінгтона мають такий вигляд:

$$y_i = \exp\left(-\exp(-y'_i)\right)$$

При цьому повинно бути вказане оптимальне значення показника, яке відповідає якості не нижче 95%, і найгірше значення показника, яке відповідає якості не більше 5%, а також ще хоча б одне значення показника для перевірки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Про зростання значення комплаєнса у сучасному економічному середовищі, бізнесі свідчить те, що на Всесвітньому економічному форумі в швейцарському Давосі серед чотирьох сфер, покращання яких дозволить прискорити зростання як світової, так і національних економік, експерти назвали скорочення бюрократії, боротьбу з корупцією, спрощений доступ до фінансування та кредитів, а також активне застосування комплаєнс-практики. На сьогодні комплаєнс-контроль у нашій державі використовується переважно в банківському секторі. Будь-який бізнес прагне до розвитку та ефективності своєї діяльності. Але без дотримання законодавства, правил ринкових відносин, зобов'язань за договорами, ефективного управління ризиками фінансових та часових втрат, належної ділової репутації неможливо вийти на світовий ринок, підтримувати конкурентоспроможність, бути економічно стійким і безпечним. Як показує практика західних компаній, присутність практично у всіх галузях господарства (страхуванні, фінансах, кредиті, виробництві, торгівлі, медицині тощо), дотримання ідеології комплаєнс передбачає виконання всіх норм і стандартів, обумовлених цією системою. Наразі бачення комплаєнсу вийшло на новий рівень розуміння бізнесу і вже стало невід'ємною його частиною. Поява системи комплаєнсу пов'язана, перш за все, з глобалізацією світової фінансової системи, вона спрямована на дотримання внутрішньої і зовнішньої політики компанії, а також процедур безпеки і реалізується шляхом створення сприятливих умов ведення бізнесу. Основна мета комплаєнс-контролю полягає в тому, щоб мінімізувати вплив деструктивних чинників у процеси, що призводять до фінансових втрат та втрати довіри як регулюючих органів, так і партнерів, інвесторів і клієнтів. Отже, система комплаєнс потребує подальших досліджень, розробки методичних підходів щодо здійснення комплаєнс-контролю, окрім того, доопрацювання потребує нормативна база.

Література

1. Загальна сума збитків інфраструктурі України від війни. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3743725-zagalna-suma-zbitkiv-infrastrukturi-ukraini-vid-vijni-perevisila-150-milardiv-kse.html>
2. Загальна сума прямих збитків Київ School of Economics. <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-infrastrukturi-zrosla-do-114-5-mlrd/>
3. Тульчинська С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки підприємництва в умовах воєнного стану / С. Тульчинська, О. Солосіч // Науковий погляд: економіка та управління. –2022. – № 3 (79). – <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/5075/1/16.pdf>
4. Кобелева Т.О. Формування системи економічної стійкості та комплаєнс захисту машинобудівного підприємства / Т.О. Кобелева, П.Г. Перерва // Економіка: реалії часу. – 2018. – № 1 (35). – С. 98-106.
5. Терехов А. Г. Трансформация комплаєнса и риск-менеджмента в системе внутреннего контроля / А.Г. Терехов // Внутренний контроль в кредитных организациях. – 2011. – № 1. – С. 24-27.
6. Окунев О. Антикорупційний комплаєнс : посібник для програми з підготовки осіб, відповідальних за реалізацію антикорупційної програми / О. Окунев, О. Бойко, С. Лукін. – <https://cgpa.com.ua/wp-content/uploads/2018/07/Compliance.pdf>
7. Овсюк Н. В. Комплаєнс-контроль у сфері трудових правовідносин / Н. Овсюк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2018. – Вип. 23. – С. 662–667. [http:// global-national.in.ua/archive/23-2018/128.pdf](http://global-national.in.ua/archive/23-2018/128.pdf)
8. Юдіна С. В. Проблеми визначення та управління операційними ризиками комерційних банків / С.В. Юдіна, Г.О. Нагорнюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». – 2019. – Вип. 26. Ч. 2. – С. 125–130. http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/26_2_2019ua/25.pdf
9. Цюцяк А. Л. Впровадження системи комплаєнс-контролю у вітчизняну систему незалежного фінансового контролю та аудиту / А.Л. Цюцяк, І. Л. Цюцяк // Економіка : науково-інформаційний вісник. – 2011. – № 3. – С. 200-206.
10. Пичкалев А. В. Обобщенная функция желательности Харрингтона для сравнительного анализа технических средств / А.В. Пичкалев // Исследования наукограда. – 2012. – № 1. – С. 25–28.
11. Harrington E.C. The desirable function. *Industrial Quality Control*. 1965. Vol. 21. № 10. P. 124–131.

References

1. Zahalna suma zbytkiv infrastrukturi Ukrainy vid viiny. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3743725-zagalna-suma-zbitkiv-infrastrukturi-ukraini-vid-vijni-perevisila-150-milardiv-kse.html>
2. Zahalna suma priamykh zbytkiv Kyiv School of Economics. <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-infrastrukturi-zrosla-do-114-5-mlrd/>
3. Tulchynska S. Kontseptualni zasady zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemnytstva v umovakh voiennoho stanu / S. Tulchynska, O. Solosich // Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia. –2022. – № 3 (79). – <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/5075/1/16.pdf>
4. Kobielieva T.O. Formuvannia systemy ekonomichnoi stiikosti ta komplaiens zakhystu mashynobudivnoho pidpriemstva / T.O. Kobielieva, P.H. Pererava // Ekonomika: realii chasu. – 2018. – № 1 (35). – С. 98-106.

5. Terekhov A. H. Transformatsiya komplaensa y risk-menedzhmenta v systeme vnutrenneho kontrolya / A.H. Terekhov // Vnutrennyi kontrol v kredytnykh orhanyzatsiyakh. – 2011. – № 1. – S. 24-27.
6. Okuniev O. Antykoruptsiyni komplaiens : posibnyk dlia prohramy z pidhotovky osib, vidpovidalnykh za realizatsiiu antykoruptsiinoi prohramy / O. Okuniev, O. Boiko, S. Lukin. – <https://cgpa.com.ua/wp-content/uploads/2018/07/Compliance.pdf>
7. Ovsyuk N. V. Komplaiens-kontrol u sferi trudovykh pravovidnosyn / N. Ovsyuk // Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. – 2018. – Vyp. 23. – S. 662–667. [http:// global-national.in.ua/archive/23-2018/128.pdf](http://global-national.in.ua/archive/23-2018/128.pdf)
8. Iudina S. V. Problemy vyznachennia ta upravlinnia operatsiynomy ryzykamy komertsiiynykh bankiv / S.V. Iudina, H.O. Nahorniuk // Naukovi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo». – 2019. – Vyp. 26. Ch. 2. – S. 125–130. http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/26_2_2019ua/25.pdf
9. Tsiutsiak A. L. Vprovadzhenia systemy komplaiens-kontrolyu u vitchyznianu systemu nezalezhnogo finansovoho kontrolyu ta audytu / A.L. Tsiutsiak, I. L. Tsiutsiak // Ekonomika : naukovo-informatsiyni visnyk. – 2011. – № 3. – S. 200-206.
10. Pychkalev A. V. Obobshchennaia funktsiia zhelatel'nosti Kharrynhtona dlia sravnitel'nogo analyza tekhnicheskyykh sredstv / A.V. Pychkalev // Yssledovaniya naukojrada. – 2012. – № 1. – S. 25–28.
11. Harrington E.S. The desirable function. Industrial Quality Control. 1965. Vol. 21. № 10. P. 124–131.